

І. Л. ЛЕОНІДОВ,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної економії,
Національна металургійна академія України

ВЛАСНІСТЬ ТА ПРИВЛАСНЕННЯ ЯК ПІДґРУНТЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

В статті представлено підхід для обґрунтування джерел інноваційного розвитку з погляду проблематики власності й привласнення. Проаналізовано інноваційні характеристики привласнення інтелектуального продукту в руслі його сутності – взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту як мережі реалізації породжуваних груп економічних інтересів. Виявлено, що вузли генерації, формалізації, регламентації взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту діалектично взаємодіють як форми виробничих відносин. З'ясовано, що взаємозв'язок відмічених вузлів утворює особливу їх мережу, змістом якої є перехідність та варіативність. Визначено, що на поверхні господарської діяльності мережа взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту обумовлює інноваційний механізм реалізації породжуваних груп економічних інтересів.

Ключові слова: власність, привласнення, актор належності та набуття інтелектуального продукту, економічні інтереси.

Постановка проблеми. В дослідженні інноваційної проблематики національної економіки України актуалізуються пошуки відповідних джерел розвитку з погляду власності й привласнення, аналізу їх типології тощо. Це відобразилося у спробах обґрунтування умов адекватності власності й привласнення характеру виробництва, природі людини та ін. Еволюція власності й привласнення, у т.ч. в формі привласнення інтелектуального продукту, створює нові виклики дослідникам фундаментальних основ, суперечностей та умов інноваційного розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття "привласнення інтелектуального продукту" в економічній літературі висвітлюється переважно на рівні поверхневих форм. Найчастіше таке привласнення згадується при поясненні економічного змісту "інтелектуальної власності" (1, с. 216)], як "відносин з приводу привласнення та відчуження суб'єктом... об'єктів інтелектуальної власності" [2, с. 39] (під такими об'єктами розуміють

інтелектуальний продукт як результат інтелектуальної діяльності). У юридичних формулюваннях "інтелектуальна власність" ([3, с. 22]) постає як "привласнення авторства", "привласнення нематеріальних активів" та ін. ([4, с. 65]) при пошуку дієвих способів та інструментів "захисту інтелектуальної власності" з морально-етичних та культурно-духовних позицій права. У межах інституціонального підходу ([5, с. 34]) структуризація "інституту інтелектуальної власності" розкривається як система поведінки і діяльності, що зводиться до обміну певними пучками відповідних правочинів при умові їх "повного захисту" державою та громадою. Як бачимо, наведена різноманітність віддзеркалює акцент на поверхневому прояві фрагментів привласнення інтелектуального продукту, не акцентуючи на зв'язку з глибинними закономірностями. Актуалізується розкриття інноваційних характеристик привласнення інтелектуального продукту в руслі прояву сутності – взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту [6, с. 239] як мережі реалізації породжуваних груп економічних інтересів.

Формулювання цілі статті. Специфіка національної економіки, як діалектичної єдності перетворених форм взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту привласнення інтелектуального продукту, диктує необхідність пізнання перетворень у межах цих форм, шляхом виявлення основи саморозвитку, складових самоорганізації, різноманітності функціональних зав'язків та їх специфіки у вітчизняних умовах. У процесі такої розробки використання інтеграційного методу [7, с. 151-181] обумовлює дослідження форм взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту, які у своїй взаємоперехідності та взаємоедності являють мережу.

Викладення основного матеріалу. Дослідження мережевих взаємодій належності та набуття інтелектуального продукту починається з виявлення інноваційних характеристик їх (взаємодій) переходів. Такі переходи формуються з приводу об'єктів належності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, сорти рослин, авторські роботи, програмне забезпечення, топографії інтегральних мікросхем тощо), що набуваються за допомогою нововведень (обумовлюючих удосконалення технологій виробництва продукції, її продажу та інше). За змістом – це відносини з приводу реалізації груп інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту. Створення інтелектуального продукту є процесом капіталомістким, якому властиві підвищені ризики, невизначеність та ін. У зв'язку з цим, приватний власник зазвичай не має можливостей створювати або авансувати розробку інтелектуального продукту. Держава змушена фінансувати створення останнього переважно за рахунок коштів держбюджету, що сприяє відповідній формі привласнення інтелектуального продукту. Дійсно, з погляду

Х. Тібера [8, с. 252] інвестиційні ресурси держави покликані мобілізувати внутрішні можливості наукових досліджень, розробок та інформації, а також закупівлю зарубіжних "ноу-хау".

Однак, в основі творчості, генерації нових знань та ідей є тільки людина. Передумовою створення олюдненого інтелектуального продукту є особистий інтелект, мудрість, можливість рефлексії, незадоволеність досягнутим станом і здатність творчого його вдосконалення або трансформації. Зазначена самореалізація духовної (інтелектуальної) функції людської особистості визначає генерацію як вузол мережі взаємодій належності та набуття інтелектуального продукту. Генерація є процесом еманации, появи інтелектуального продукту на базі нововідкритого знання, як продукт аналітичної здатності людського мозку, при усвідомленні загальновідомого знання. Еманация активується реалізацією здебільше груп творчих інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту, яка набуває ознак "новизни" та "оригінальності", як безпосереднє прирощення олюдненої частини інтелектуальних сутнісних сил.

В процесі генерації мережа реалізації груп творчих інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту представлена через креативність (вирішення стандартних завдань, які вимагають нового /неповторного, оригінального, унікального/ або нестандартного застосування відомих засобів у принципово нових ситуаціях, які не мали аналогів у минулому), а управлінської групи цих інтересів – шляхом репродуктивності (розв'язання стандартних завдань, досягнення заданих результатів, застосування відомих алгоритмів та типових засобів). У відміченій мережевій взаємодії демонструється неможливість привласнити інтелектуальний продукт як абсолютно творчий результат, або поза мінімальних творчих зусиль.

Мережа реалізації групи владних інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту визначає обернений процес дисемінації, що постає перетворенням знову відкритого знання на загальновідоме, одночасне поширення інтелектуального продукту та його моральне зношення. Відомість у суспільстві змісту такого інтелектуального продукту характеризує умови опосередкованого привласнення інтелектуальних сутнісних сил актора.

Виявлені зв'язки генерації (креативність, репродуктивність, дисемінація) самоорганізуються на основі узгодження економічних інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту і характеризують її як мережевий вузол. Його саморозвиток відбувається на базі перехідної суспільно-особистої взаємодії у векторі "еманации нововідкритого – дисемінації суспільно відомого".

Держава спрямовує реалізацію груп інтересів актора належності та набуття генерованих форм інтелектуального продукту на їх ефективне привласнення в інноваційній діяльності. При цьому враховуються відповідні тенденції, скажімо, сприятливість кооперації розвитку творчого початку праці, що виявлено Р. Хаттерслі [8, с. 256]. Зазначене стимулює інші переходи між формами взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту. Наприклад, державна форма привласнення інтелектуального продукту активується до взаємодії (кооперація, співробітництво тощо) з іншими формами та (або) взаємно переходити в них.

У такій взаємодії самореалізація соціальної функції людської особистості, об'єктивується семантичною формалізацією інтелектуального продукту. Вона являє наступний вузол мережі взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту, де переважає реалізація управлінської групи інтересів актора набуття інтелектуального продукту, створеного іншими. Формалізація – це процес перетворення інтелектуального продукту, що являє собою "суб'єктивну реальність" його творця, в реальність "об'єктивну" соціуму, яка зливається з певним матеріальним носієм (звуки, папір тощо). Тобто, інтелектуальний продукт необхідно зафіксувати на матеріальних носіях (запис на папері, лазерному диску і таке інше) або, в окремих випадках (наприклад, секрети виробництва) – у вербальній формі. Формалізація інтелектуального продукту не є його "уречевленням" у розумінні перетворення на речовину або матерію. Зародок інтелектуального продукту за своєю природою ("знання-інформація") лишається ідеальним утворенням, а речовий носій – матеріальним. Однак, інтелектуальний продукт за межами суб'єкта існує виключно у речовій оболонці. Саме з нею пов'язана формалізація взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту. Властиві їй переходи у мережевому вузлі формалізації обумовлені мотивами привласнити наукомісткий, конкурентоспроможний інтелектуальний продукт. З авторського погляду, для активізації мережевої реалізації певної групи інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту, доцільно задіяти відповідні мотиви, наприклад, укріплення влади (щодо владної частини цих інтересів), формування новаторського іміджу (для управлінського елементу), розкриття інтелектуальних здібностей (стосовно творчої складової).

Виявлені зв'язки формалізації (розкриття інтелектуальних здібностей, укріплення влади, формування новаторського іміджу) погоджуються між собою в процесі взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту і утворюють мережевий вузол, в якому саморозвиваються переходи "суб'єктивна реальність–об'єктивна реальність". Ця мережа доповнює генераційну. Формалізація розділяє привласнення інтелектуального продукту на прирощення його актором уречевленої та олюдненої частин інтелектуальних

сутнісних сил, а генерація – на прирощення олюдної складової інтелектуальних сутнісних сил безпосередньо та опосередковано.

В процесі взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту мережеві переходи "генерація-формалізація" доповнюються регламентацією. Вона є мережевим вузлом в якому переважає реалізація владної групи інтересів актора належності інтелектуального продукту через його актуалізацію чи латентність. Регламентація – це процес актуалізації інтелектуального продукту (шляхом надання виключного доступу) який найбільш потребує суспільством, або, в іншому випадку, – латентності інтелектуального продукту. В основі регламентації взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту є суперечність між безпосередньо суспільною діяльністю з олюдження та її односторонньою формою. В ній індивідуальне привласнення творчості людини поляризується з асоціативним привласненням творчості колективної й суспільної. Різноманітність результату інтелектуального виробництва, нагромадженого в суспільстві, є надбанням як всієї асоціації, так і кожного її члена. Будь-яке індивідуальне привласнення є суспільним, оскільки результат реалізації груп інтересів належності інтелектуального продукту стає набуттям суспільства. Так само будь-яке суспільне привласнення є індивідуальним, бо набутий суспільством інтелектуальний продукт пізнається і стає надбанням кожного. Зазначене привласнення на одному полюсі не супроводжується відчуження, а на іншому – відбувається "тиражування" форм інтелектуального продукту.

У такій поляризації мережеві переходи спрямовуються егоїстичною самореалізацією людської особистості. Традиції розв'язання властивої їй суперечності "ефективність-справедливість" спиралися на роулсіанський, егалітарний, утилітарний, Парето-оптимальний та ін. підходи. На їх основі вирішення зазначеної суперечності є неповним через мережевість переходів. Відмічене актуалізувало авторський варіант збалансованої реалізації груп інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту через виключення безоплатного доступу до нього у мережевому вузлі регламентації.

Реалізація владної групи інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту неможлива без обнародування таких сутнісних характеристик, як змісту (так званої формули винаходу для об'єктів промислової власності) або форми (наукових розробок, програм електронно-обчислювальної техніки) невизначеному колу осіб. Зазначене відкриває загальнодоступність, яка перешкоджає абсолютному виключенню третіх осіб із доступу до володіння цим інтелектуальним продуктом. Звідси, реалізація владної групи зазначених інтересів залежить від "монополії" належності інтелектуального продукту. Це – мережа повно-належної регламентації

взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту через патент на винахід. Його володарю санкціонуються державні гарантії монополії, лишаючи індивідуальну виключність розпорядження й користування. В цій мережі регламентації "визначається доля" користування, виробництва й розповсюдження інтелектуального продукту протягом певного періоду. Так, свідоцтво на корисну модель допомагає забезпечити "монопольне" підкорення владною групою інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту інших її груп в умовах конструктивного виконання засобів виробництва, предметів споживання та їх складових. Окрім цього, підпорядкуванню управлінських й творчих груп інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту з боку владної групи (в сфері дизайну /страйлінга/ щодо новизни та оригінальності) сприяє патент на промисловий зразок.

Наступний зв'язок регламентації взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту – делегований. В ньому, скажімо, через ліцензії підпорядковується реалізація творчої групи інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту відносно обсягів його створення у напрямках, визначених володінням. Реалізації управлінської групи інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту, виокремленого серед однорідних, сприяє товарний знак, що конкретизує "відповідального" за креативність продукту, запропонованого споживачам.

Мережева регламентація взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту, в частині реалізації творчої групи цих інтересів, є підпорядкованою. Суперечність саморозвитку мережі проявляється в тому, що творча група інтересів актора належності та набуття інтелектуального продукту передбачає нерозголошення відомостей щодо сутності винаходу, корисної моделі або промислового зразка до моменту офіційної публікації про них. Цьому відповідає комерційна таємниця, що охоплює частку інтелектуального продукту на яку не передбачається оформлення юридичних прав власності. Відокремлення комерційної таємниці не потребує обнародування даних про неї. Саме шляхом таємниці про зміст "ноу-хау" творець-володар виокремлює свій об'єкт, передбачаючи, що він відрізняється від інших, бо відомий лише йому. Звідси комерційна таємниця передбачає володіння, яке є підпорядкованим. Бюрократизовані установи держави не спроможні гарантувати виключення доступу до даної інформації та не можуть захистити власника від факту її викрадення.

Як бачимо, самоорганізація повно-належних, делегованих, підпорядкованих зв'язків регламентації актора належності та набуття інтелектуального продукту

постає мережевим вузлом. Саморозвиток останнього стимулюється взаємними переходами "ефективність - справедливість".

В мережі взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту вузли генерації, формалізації, регламентації як форми виробничих відносин, діалектично взаємодіють. Зазначене обумовлює наявність у них спільних і відмінних інноваційних рис (рис. 1), які розвиваються в процесі еволюції відміченої мережі привласнення інтелектуального продукту від глибинних основ до поверхневої форми. Спільні риси генерації, формалізації, регламентації виявляються в спрямованості на прирощення актором уречевленої та олюдненої частин сутнісних людських сил, а відмінні – в процесуальних взаємодіях, функціях самореалізації людської особистості.

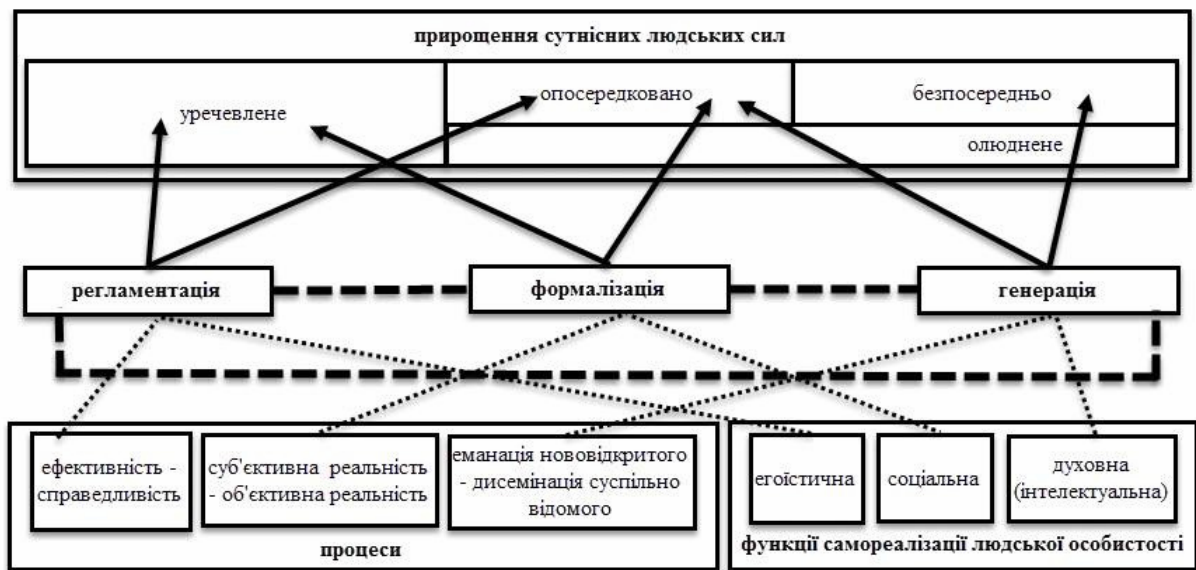

Рис. 1. Спільні та відмінні інноваційні риси вузлів мережі взаємодії належності та набуття інноваційно-інформаційного продукту [складено автором].

У відповідності з запропонованим варіантом самоорганізація повноналежних, делегованих, підпорядкованих зв'язків регламентації належності та набуття інтелектуального продукту постає мережевим вузлом. Саморозвиток останнього стимулюється взаємними переходами "ефективність - справедливість".

Висновки. Вузли генерації, формалізації, регламентації взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту діалектично взаємодіють як форми виробничих відносин. Взаємозв'язок зазначених вузлів утворює особливу їх мережу, змістом якої є перехідність та варіативність. На поверхні господарювання мережа взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту обумовлює інноваційний механізм реалізації породжуваних груп економічних інтересів.

Список використаної літератури

1. Naisbitt J. From Nation States to Networks / J. Naisbitt // R. Gibsen (Ed.) Rethinking the future. L., - 1997. - P.216.
2. Черненко В.А. Регулирование интеллектуальной собственности в сфере услуг: моногр. / В.А. Черненко, Ю.С. Пчелина. - С-Пб.: С.-Петербургский ун-т, - 2010. - 156 с.
3. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. - Наук.-практ. вид.: у 4-х т./ За заг. ред. О.Д.Святоцького. - К.: "Ін Юре". - Т.1. - 1999. - 500 с.
4. Белов В.В. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика его применения: Учебное пособие / В.В. Белов, Г.В. Виталиев, Г.М. Денисов. - М.: Юристъ, - 1999. - 288 с.
5. Козырев А.Н. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / А.Н. Козырев, В.Л. Макаров - М.: Интерреклама, - 2003. - 352 с.
6. Тарасевич В. М. Власність і привласнення як основа інтелектуального розвитку / В. М. Тарасевич, І. Л. Леонідов // Економічний вісник університету. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». - 2017. - Випуск 33/1. - С. 237-248.
7. Нариси теорії національної економіки: моногр. // За ред. В. М. Тарасевича. - Дніпропетровськ: Січ, 2015. - 322 с.
8. Всемирная история экономической мысли: в 6 т. / под ред. В. Н. Черковца. - Т. 5. - М.: Мысль, 1994. - 558 с.

References

1. Naisbitt, J. (1997), *From Nation States to Networks*, Rethinking the future, London, G. Brittan.
2. Chernenko, V. A. and Pchelina, JU. S. (2010), *Regulirovanie intellektual`noj sobstvennosti v sfere uslug. Monografija* [Regulating of intellectual ownership in the field of services. Monograph], S.-Peterburgskijj un-t, S.-Peterburg, Russia.
3. Svjatoc`kij, O. D. (1999), *Intelektual`na vlasnist` v Ukraini: pravovi zasady ta praktika u 4 t.* [Intellectual ownership in Ukraine: legal bases and practice in 4 v.], Vol. 1, "In Jure", Kyiv, Ukraine.
4. Belov, V.V., Vitaliev, G.V., Denisov, G.M. (1999), *Intellektual`naja sobstvennost`. Zakonodatel`stvo i praktika ego primenenija: Uchebnoe posobie* [Intellectual ownership. Legislation and practice of her application: the Train aid], Jurist`, Kyiv, Ukraine.

5. Kozyrev, A.N. and Makarov, V.L. (2003), *Ocenka stoimosti nematerial`nih aktivov i intellektual`noj sobstvennosti* [Estimation of cost of non-material assets and intellectual ownership], Interreklama, Moscow, Russia.

6. Tarasevich, V.M. and Leonjodov, I.L. (2017), "Ownership and appropriation as base of intellectual development", *Ekonomichnij visnik universitetu. DVNZ «Perejaslav-Khmel`nic`kij derzhavnij pedagogichnij unioversitet imeni Grigorija Skovorodi»*, vol. 33/1, pp. 237-248.

7. Tarasevich, V.M. (2015), *Narisi teoriji nacional'noji ekonomiki. Monografiya* [Essays of theory of national economy. Monograph], Sich, Dnipropetrovs'k, Ukraine.

8. Cherkovec, V.N. (1994), *Vsemirnaja istorija ehkonomicheskoy mysli v 6 t.* [World history of economic think in 6 v.], vol. 5, Mysl', Moscow, Russia.

Leonidov I., Ph.D. in Economics, Associate Professor, National Metallurgical Academy of Ukraine

Ownership and appropriation as foundation of innovative development

Approach for proving of sources of innovative development of national economy of Ukraine from the point of view of problems of ownership and appropriation is presented in article. Innovative characteristics of appropriation of intellectual product in vector of disclosure of its essence - of interaction of belonging and acquisition of intellectual product as networks of realization of the begotten groups of economic interests are analyzed. In article was detected that knots of generation, formalization, regulation of interaction of belonging and acquisition of intellectual product dialectically interact as forms of production relations. In article was ascertained that the interrelation of noted knots creates their special network the content of which the transitivity and variability. The network of interaction of belonging and acquisition of intellectual product stipulated the innovative mechanism of realization of begotten groups of economic interests was defined.

Key words: ownership, appropriation, actor of belonging and acquisition of intellectual product, economic interests.

Леонидов И. Л., к.э.н., доцент, Национальная металлургическая академия Украины

Собственность и присвоение как фундамент инновационного развития

В статье представлен подход для обоснования источников инновационного развития национальной экономики Украины с точки зрения проблематики собственности и присвоения. Проанализированы инновационные характеристики присвоения интеллектуального продукта в русле проявления его сущности – взаимодействия принадлежности и обретения интеллектуального продукта как сети реализации порождаемых групп экономических интересов. Выявлено, что узлы генерации, формализации, регламентации взаимодействия принадлежности и обретения интеллектуального продукта диалектически взаимодействуют как формы производственных отношений. Выяснено, что взаимосвязь отмеченных узлов создает особенную их сеть, содержанием которой является переходность и вариативность. Определено, что на поверхности хозяйственной жизни сеть взаимодействия принадлежности и обретения интеллектуального продукта обуславливает инновационный механизм реализации порождаемых групп экономических интересов.

Ключевые слова: собственность, присвоение, актор принадлежности и обретения интеллектуального продукта, экономические интересы.